

4.

DE
ANGINA POLYPOSA.
DISSERTATIO.

Cujus Partem Quartam;

APPROBANTE EXP. FAC. MED. ABOËNS.

PUBLICÆ CENSURÆ MODESTE SUBJICIUNT

NICOLAUS ABRAHAMUS URSIN,

*Phil. & Med. Doctor, Adjunct. Ord. & Anatomie Pro-
sector, nec non Cancellista Imper. Coll. Med. Fennic.*

ET

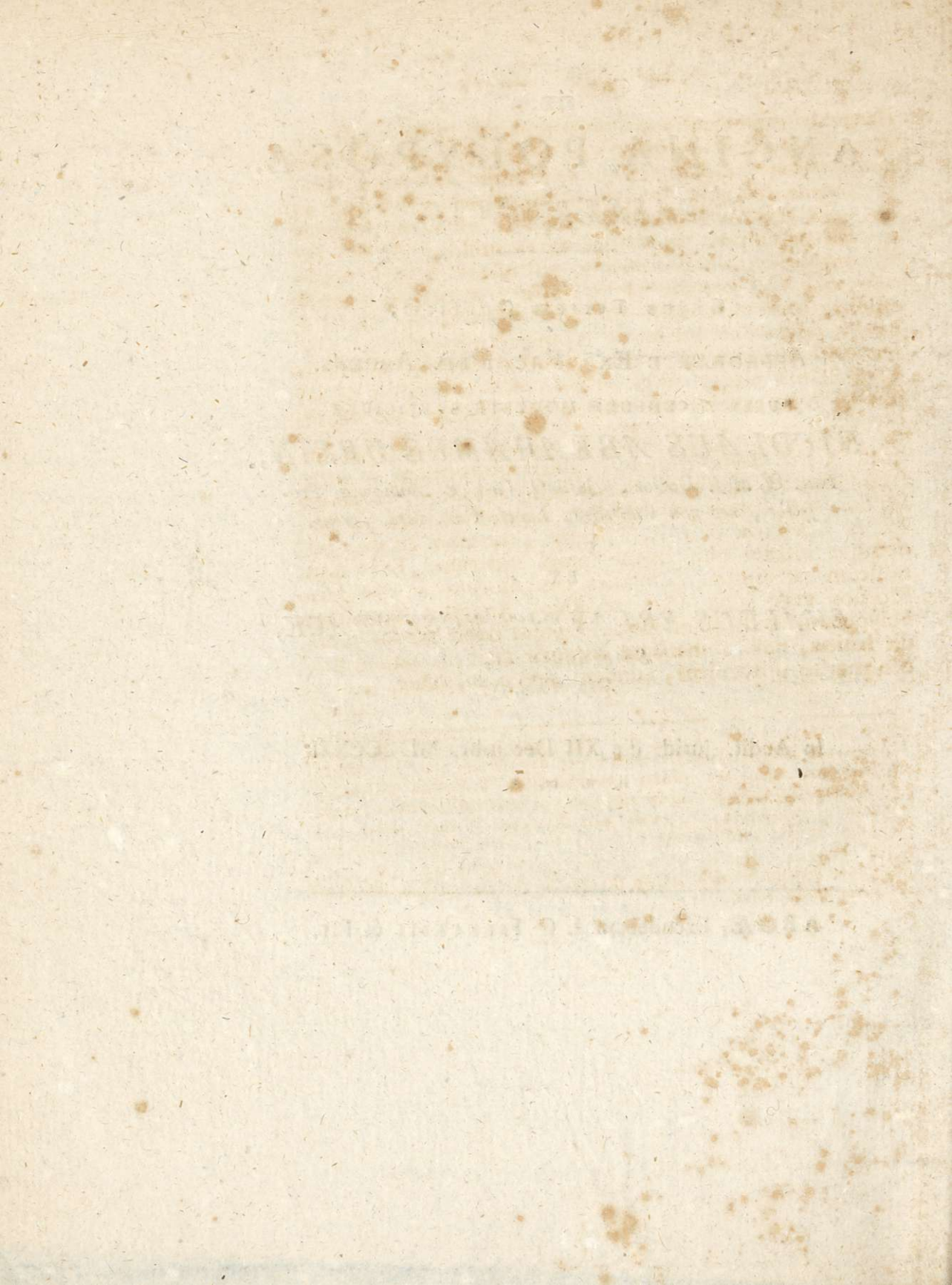
EVALDUS ERLANDUS ROSENBACK,

*Satacundensis,
Stip. Publ.*

In Audit. Jurid. die XII Decembr. MDCCCXXI.

h. a. m. s.

ABOË, Excudebant J. C. FRENCKELL & FIL.

Catarrho provenientibus observamus contagium, tale nostro quoque concedit malo 85). Quapropter celeberrimus ille observator monet, ut, quamprimum domum intraverit Angina Polyposa, infantes morbo nondum correpti ab eis quos jam invaserit, separentur. Et est idem nostrum quoque consilium, iisdemque ex rationibus. At pro vere contagioso malum nostrum eo minus habere possumus, quo tota morbi indoles, utpote & exanthemate & effluvio immunis, ideæ contagii minus favet. Quod si iisdem nocentibus viribus & momentis obnoxii sunt plures infantes, non est omnino mirum, iisdem morbosus affectionibus plures affligi, etiamsi nihil contagiosi detegi possit. Nam ubi eadem causæ, ibi effectus fere iidem.

Dira quæ est hæc labe, neque una tantum vice torquet. Certis observationibus, nostra potissimum in urbe factis, constat, morbum pluries posse invadere; idque eo facilius, quo sæpius jam adfuerit. Celeberrimi medici nostri A. BOXSTRÖM & J. A. TÖRNGREN morbum in uno eodemque infante plus quam semel viderunt. Et si ium nostrum carissimum quinquies jam morbus vexavit 86). Morbos vero inter vere recidivos Anginam numerare Polyposam, nulla adest ratio. Etenim fracta morbi vi redit sanitas, nulla remanente corporis diathesi, quæ e priore morbo proveniens, eundem denuo resuscitet.

G

Quod

85) cfr. MARCUS, l. c. pag. 63. Hæc ejus sunt verba: Man kann demnach kein anderes Contagium bey dem Croup zulassen, als welches man auch bey andern catarrhalischen Zuständen öfters beobachtet hat; der Schnupfen und Catarrh stecken nämlich an, wenn man in der Anlage ist, an der catarrhalischen Diathesis leidet, und lange in der geschlossenen Atmosphäre solcher Personen verweilt.

86) Postquam in lucem edita hujusce opellæ tertia pars jam erat, filium nostrum morbus iterum invasit, & quidem quinque tunc temporis annos natum,

Quod ad morbi causas attinet, de causa ejus proxima, vel de causativo illo momento, quod internum inter corporis pathologica metamorphosi provocatum statum & morbi symptomata intercedit, haud liquet. Genium Anginae Polyposae inflammatio, minima occupans ea vasa, quae membranae partium propriae intersunt, sangvifera, constituit illa quidem; at quod hanc efficit inflammationem, nobis ex omni parte est ignotum, ut ignota quoque est causa proxima inflammationis in genere. Nam quod de sangvinis stagnatione, spissitudine, acrimonia, putredine, caetera, quod de vasorum irritatione, spasmo, oscillatione, debilitate & sic porro venditant, aut pendet id a falsa rerum consideratione, aut nihil est aliud, quam conjectura, nondum probata, quae, ad inflammationem variasque ejus formas declarandas, nullo modo sufficit. Neque magis est perspicuum, cur non omnis inflammatio Laryngem invadens & Asperam Arteriam Anginam provocet Polyposam, aut cur unaquaeque Laryngitis aut Bronchitis non itidem Polyposam efficiat Anginam. Ut enim non omnis oculorum inflammatio Chemosin facit, aut Uretra quavis inflammata Gonorrhoeam, sic neque e Laryngitide aut Bronchitide semper Angina Polyposa. Pendet, ajunt, hoc solummodo a diverso inflammationis gradu. Credo; at id ipsum nesciunt, quomodo nunc hic nunc ille inflammationis gradus existat. Id saltem observationibus perspicuum est & clarum, Anginam Polyposam existere haud posse, nisi propria & peculiaris ejusmodi sangvinis diathesis, quae lymphae exsudandae & coagulandae faveat, adest, & ea existit solida inter & fluida polaritas, qua sangvis Fistulam versus Spiritalem majori copia determinetur, adestque ejusmodi inflammationis gradus, quo evolvere se possit Angina Polyposa. At ignoramus omnino, quomodo partes sangvini

gvinis constituentes & invicem, & respectu ad constituentes solidorum partes habito mutantur, vel quas mutationes ipsæ vasorum tunicæ subeant, vel quomodo nervi a naturali indole & agendi modo aberrant, quo hæc existat pathologica metamorphosis; ignoramus plane, quid ejusmodi a naturali statu aberrationi ansam præbeat. Posterior ætas, potissimum cum Chemia Animalis ad perfectionis culmen propius accesserit, rem melius forsan perspiciet.

Causam prædisponentem infantia constituit, redditque corpus ad hunc ciendum morbum maxime idoneum. Tenera enim ætate ea Vis Vitalis manifestatio, qua animalis materies, corpusque animale, variæ ejus partes & membra varia formantur & increscunt suamque obtinent dignitatem, vel quam *Plasticam* vocant *Vim* aut *Nisum Formativum*, maxime vivit & viget. Plastice vero animalis Corporis vigente, jam ea adest sanguinis diathesis, ut fluida in solida quam facillime abeant, lymphæ igitur facillime coaguletur. Major præterea est tenera infantum ætate humorum versus caput superioresque corporis partes affluxus; quod exanthemata in capite atque facie infantum nimis frequentia aperte monstrant. Quæ ambæ res nobis potius videntur esse in causâ, cur infantes præ cæteris Angina corripiantur Polyposa, quam ea, quæ a Celeberrimo MICHAËLIS 87) assumitur, negligere nempe infantes materiem in Fistulam Aëream effusam ore ejicere, morbum ideoque apud eos frequentiore occurere, quam in adultioribus, qui, rejiciendo, priusquam in coagulum abiit, materiem exsudatam, morbum primis jam in incunabulis quasi suffocare intelligunt.

G 2

Ad

87) cfr. MICHAËLIS, I, c. pag. 176.

Ad provocandum morbum, epidemice præsertim grassaturum, nimis conducit constitutio illa catarrhalis, quæ turbido, frigido & nebuloso cælo ortum suum debens, gravedines destillationesque concitat. Quapropter etiam vernali tempore & autumno, quibus anni temporibus hæc aëris constitutio vulgaris est, morbus noster quam integerrime typum suum exprimit. De cætero causæ hujus morbi occasionales non magis, quam plurimorum epidemicorum morborum, clare innotescunt. Observatum quidem est, frigidam cæli temperaturam, Eurosque acerbos, morbi eruptionem præiisse. Major in hac cæli constitutione Oxygenii copia haud minimi forsan est momenti, ad lympham in Angina Polyposa coagulandam. Sed non est dubium, quin concursus plurium, quæ nobis adhuc incognita sunt, momentorum sit necessarius, quo ejusmodi concreciones possint existere. Miasma sui generis morbi esse occasionalem causam, ut vult Cel. HARLES, 88) vix credibile est. Scire autem licet, auras fluminum & stagnorum huic morbo quam maxime favere. Experientia saltem testatur, morbum frequenter admodum in paludosis occurrere locis, eadem vero fugere, quamprimum siccatae sunt paludes. Sic Cel. CRAWFORD, ubi in Scotiæ stagnosis regionibus morbus tere endemius primum fuerat, ibi raro admodum hunc vidit, postquam exsiccatae sint loca 89). Apud nos sat frequens est morbus. At sita est nostra Urbs duo inter montium juga in solo tam paludoso, ut plerisque in locis hypogea vix aut ne vix quidem extrui possint. Estque pars humi, paludis instar, limosa tam, ut non nisi a ranis possit habitari 90). Amnis insuper minus pleno fluens alveo urbem per-

errat,

88) Vid. HARLES, l. c: pag. 613.

89) Videbis SACHSE, l. c. I. Th. pag. 183.

90) Tota illa urbis pars, huic loco adjacens, — versus austrino-

errat, aurasque spargit minime fructuosas. Et adest quoque incile, quo cœnum male olens nigricansque limus lento provehuntur gradu. Non ideoque mirum, quod inter nos morbus sæpissime observatur. Nam præterquam quod humida loca tempestatesque pluviosæ normalem cutis functionem turbant, excitantque, qui est nervos intimus nexus, vicariam organorum, quibus respiratio peragitur, actionem 91), Hydrogenium in animali organismo prævalens reddunt, unde major humorum vis expansiva, propensioque major ad novas ineundas conjunctiones. Cum acres, gelidi venti, ut apud nos sunt Eurus & Boreas, accedunt, Aspera Arteria his irritata majorem humorum copiam attrahit, & facile evolvitur morbus. Ad frequentiore reddendum morbum permultum conducit pervulgaris ille, at perversus & fatalis mos, infantum corpora ad frigus melius perferendum eo durandi modo, ut cervices pectusque omni anni tempore nuda gerantur, injuriisque tempestatum omnibus exponantur. Nobiscum de ea re consentiunt Celeberrimi LENTIN, HECKER, JONAS. Etenim illud quoque nosse oportet, aërem, cum unicam solummodo corporis partem, vel præ cæteris quandam partem adspirat, ut fit plerumque cum per rimam auraspirat, semper nocere, spasmosque provocare vel inflammationes vel saltem humorum in affectam partem congregationes. Frigus ergo sæpissime morbo ansam præbet, potissimum cum ex apertis vel male clausis fenestris nudula infantum colla libere circumvolitat.

Pro-

orientem vergit — ea de causa antiquitus jam nuncupata est *Må-tåjårvi*, quod Finnis idem est, atque putredine corruptum flagnum.

91) Si euidam præter consuetudinem pedes madidi sunt, sonus rancus, sternutatio, tussis mox adest; id quod ostendit, humores post frigus respirationis versus organa determinari,

Prognosis hujus morbi quam maxime ambigua est. Quapropter, ut in præfagiis semper, sic præcipue in prædicandis Anginæ Polyposæ eventibus medico oportet, cautum esse & circumspectum. Id tamen fere perpetuum, quo minus ætate provecti teneri ægrotantes, eo facilius eos tolli. Nam quam medelam adultiores patienter accipiunt, eam teneri infantes obstinate respuunt, quas concretiones illi tussis ope removent, eas non intelligunt hi extusire; & spasmio præterea facilius hi quam illi corripuntur, id quod majus in his reddit periculum. Versantur quoque in periculo, quibus febris major, quibus molestior est respiratio. Et est experientia testatum, eo melius respondere, quo citius medela intervenit. Ubi in ipsis morbi principiis medicus adest, restituantur fere ægrotantes; si vero non nisi post horam a morbi eruptione tricesimam sextam venit, mors plerumque subsidet. Neque tamen desunt exempla, ægrotantes sextum jam diem morbo laborantes, salvos exiisse (92). Bona signa sunt, si, spiritus cum trahitur, sonus indicat, exsudatam materiem jam molliri, aut si deglutiunt ægrotantes, quotiescumque tussunt. Et sunt hæc signa tam certa & tuta, ut equidem, ubicumque hæc observaverim, nunquam non fractam jam morbi vim viderim. Mala vero signa sunt, anxietas magna & inquietas, pulsus celer, rubicunda facies, atque ut vult cel. MÆRKER tumor sub mento.

Durat morbus vix supra septimum integrum diem cum nocte. Judicatur vero interdum primo jam die; tussis autem cum sputo & rauco manent, & quidem per brevius per longius temporis intervallum. Si bene respondet, frustula e polyposo concremento, tussis ope,
ple.

92) Observavit id Cel. MÆRKER; esr. SACHSE, l. c. I Th, p. 253.

plerumque cum vomitu, evelluntur; unde tantum levamen, ut respiret æger sine magna molestia, reficiaturque mirandum in modum cito. Interdum quoque accidit, ut membrana in Trachea formata ibi adhæreat, concrescatque cum interna Asperæ Arteriæ tunica; unde, quamdiu vita manet, manet quoque respiratio molestior, mutataque loquela. Pleuritis non raro, Phthisis, & Hydrocephalus internus 93) Anginam secuti sunt Polyposam. Ubi vero morbi exitus lethalis est, aut suffocatio ægro tantem tollit, — & exsudati quidem humores tanta infestant quantitate vel concretionis membranaceæ ea est magnitudo, ut Larynx vel Aspera Arteria, vel minores ejus ramificationes, vel demum omnes insimul aërei canales omnino repleantur, nullamque admittant respirationem, — aut spasmus strangulat. Sectiones cadaverum ostenderunt, raro admodum vias aëreas exsudatis humoribus, aut fluidis aut coagulatis, fuisse prorsus repletas. Quare non est absotum, spasmus accessisse, quodque exsudatio non occupaverit, id penitus coarctasse. Neque est insolitus ejusmodi spasmus in aliis quoque inflammationibus, irritabiles præsertim partes occupantibus, potissimum cum canalibus formam infestata organa præ se ferunt, ut Uretra, Tubus Intestinalis & sic porro. Exsudati vero humores, concrecionesque membranaceæ stimulum constituunt efficacem, qui in Fistula Aërea, utpote morbosa, sensibili magis jam & irritabili, spasticas contractiones facile provocat. Occupat hic spasmus non Rimam solummodo Glottidis, ut MICHAËLIS 94) aliique nonnulli contenderunt, verum etiam ultimos non raro Asperæ Arteriæ

93) JURINE Hydrocephalum Internum Anginam sequi vidit Polyposam; cfr. Svenska Läkare-Sällskapets Handlingar I B, 2 St, p. 151.

94) cfr. MICHAËLIS, l. c. pag. 229.

riæ ramusculos. Neque mirum. Fibrosa quæ est ultimorum ramulorum structura, & nervorum ibi frequentia, 95) non possunt, quin facile & expedite semet contrahant ramusculi, quamprimum stimuli vitalem ejusmodi actionem jubeant. Videntur ad id peragendum negotium a natura quasi expediti, potissimum cum cartilagine, quippe non adsunt, 96) vitalem partium contractionem, canalis ideoque coarctationem, neque impediunt. Spasmus itaque circa Bronchiorum fines non ita raro obvenit. Quapropter Cel. HECKER 97) *Anginam Polyposam Spasmodicam* agnoscit. Mortem demum adfert Pulmonum & eorum qui respirationi inserviunt, musculorum paralysis, provocata nisu illo & nimio conatu, quo miseri ægrotantes spiritum ægre ducunt 98). Præterea non potest non disturbatio illa in cerebro, ut bene docet HECKER, 99) & forsitan quoque in nervis, quæ spiritum impeditum sequitur, mortis fieri causa.

Sed veniendum jam est ad morbi curationes.

In nullo fere morbo ars sibi magis vindicat, minusque natura propriis solis viribus innixa ad debellandum im-

95) Videtis supra, pag. 20 & 27.

96) Vid. supra, pag. 22.

97) cfr. HECKER, l. c. pag. 15.

98) cfr. Salzburger Medicinische-Chirurgische Zeitung, 1793, 4 B. pag. 245, & Sammlung auserlesener Abhandlungen zum Gebrauche praktischer Aertze, 16 B. pag. 121.

99) Steigt, celebris ait ille vir, die krampfhaft oder mechanische Verengung der Luftwege bis auf einen gewissen Grad, so kan sie unläugbar eine solche Zerrüttung in dem Gehirne nach sich ziehen, daß sie eine Haupttheil an dem Tode hat. HECKER, l. c. p. 63.

immanem hostem valet. quam in Angina Polyposa. Nam nisi intervenit medela & cita & efficax, fere exstinguitur æger. Curationes vero inter primarium locum sanguinis tenent detractioes. Etenim cum in inflammationibus generatim utiles sunt, tum in Angina Polyposa maxime profunt. Minuunt nempe non modo plethoram, plastice ideoque humorum retardant, sed pituitam quoque aut cito movent, & symptomata ruinam minantia ita tollunt, aut levamen saltem, si non auxilium, ægrotanti parant. Id autem observare licet, proinus inter initia sanguinem esse detrahendum. Quo enim citius sanguis extrahitur, eo facilius morbi frangitur vis. Ostendit quidem usus, sanguinis missiones post quadragesimam octavam horam institutas aliquando opem tulisse, at videntur tamen huic rei aptissima adversæ valetudinis primæ horulæ. Et est hæc medela fere ejusmodi, ut, ubi omittitur, mors plerumque adstare soleat, vel, si redit sanitas, lento admodum gradu redeat.

Ante omnia igitur, ubi ad ægrotum Angina laborantem Polyposa vocatus est medicus, sanguis mittendus est, nec quidem parca admodum manu. Si epidemica constitutio, si ægrotantis habitus, si morbi postulat indoles, si itaque aliæ inflammationes vulgus inter grasfantur, si robustus est æger & vegetus, rubetque facies, & plenæ venæ tument, si symptomata morbum indicant acutum valde, scalpellus venæ brachii admovendus & generalis sanguinis missio instituenda est. Sin minus, optimam opem Hirudines ferunt Vivæ. Ut enim Hirudinum præcipuus usus, ubi non in toto corpore sed in parte aliqua vitium est, ita in Angina Polyposa alia remedia omnia facile superat. Non semel equidem morbum sustuli, sanitatemque, Hirudinibus solis adhibitis, & cito & tuto reddidi;

H

aliis

aliis remediis omisfis omnibus. Admovendæ vero sangvifugæ sunt affecto loco tam prope, quam fieri potest. Itaque applicandæ in anteriorem colli partem, quæ Laryngi ipsi aut Glandulæ Thyreoideæ respondet.

Neque sufficit, sangvinem fluxisse tantum nosse. Videndum potius est, ut morbi vis sangvinis detractioe remittat. Ideoque, ut ægrotantis fert ætas, duæ aut plures ad sex adhibendæ Hirudines sunt. Monent quidem nonnulli, eosque inter Cel. MICHAËLIS, 100) ut, si quid auxilii ex eis expectandum, numero ad duodecim usque, Hirudines adhibeantur. Sed ut id omne, quod nimium est, semper nocet, sic est timendum, ubi pluribus quam opus est sangvifugis medicus utitur, ne emoriatur vis, ægerque præcipitetur. Equidem vidi animam in ægrotante, duos jam annos natu, ex duabus Hirudinibus fere deficere. Neque vero ad ægrotantis ætatem nimis anxie est attendendum, sed videndum, ubi morbi vis & indoles majorem, ubi minorem sangvinis jacturam requirat. Itaque interdum fit necesse potissimum cum facies labiaque iterum tument & rubent, strangulationisque periculum adest, Hirudines iterum applicare missionemque sangvinis localem iterare. Magnum inde duxerunt emolumentum MICHAËLIS, THILENIUS, CHEYNE, SACHSE, 101) cæteri; nos semel.

Prodest fere sangvinem e vulneribus, quæ Hirudines fecerunt, quam diutissime fluere. Vulneribus itaque superim-

100) Hoc tamen, ille ait, monendum, quod si aliquid ab egregii istius auxilii virtute expectare velis, octo, decem vel duodecim simul collo admovendas, nec prius removendas esse, donec tandem sponte decidant. Vid. MICHAËLIS, l. c. pag. 200.

101) cfr. SACHSE, l. c. 2 B, pag. 48 sqq.

perimponenda sunt linamenta, igne probe fota, mutandaque, quamprimum cruor ea penetraverit, cum aliis & quidem ficcis linamentis, detergendaque bene unaquaque vice vulnera, quo sanguis melius profluat. Præcipiunt quidem plerique, ut vulnera fungo marino ex aqua calida expresso frequenter foveantur; at nobis id minus aridet, quia eo modo vix aut ne vix quidem evitari potest, ne collum partesque huic adjacentes humore & frigore infestentur; id quod tantum abest, ut ad morbum infringendum conducatur, ut morbum potius excitet. Profluat autem sanguis tamdiu, quamdiu morbi vehementia id postulet, ægrotantisque vires patiantur. Cum vero pallescunt facies & labia 102) & animo linqui æger incipit, protinus sanguis supprimendus est. Etenim neque desunt exempla, quæ ostendunt, animam cum sanguine effundi posse 103). Prudens ergo medicus, ægrotanti bene consulens non omnino debet ab eo discedere, priusquam sanguis fluere jam desiit.

Sistere autem sanguinem ut expeditissimum est, usum habenti, tamen ignaro difficillimum est. Svadent, ut *Sulphate Aluminae subpotasfice*, aliisque stipticis medicamentis vulnera foveantur, fomesque imponatur. Sed cum collum infantes frequenter movent, cum tussunt & vagiunt, minime respondere solet. Cel. LENTIN ut remedium numquam fallax commendat pulverem duabus ex partibus *Gummi Kino* unaque parte *Gummi-Arabici* compositum, quo linteam carptum anglicanum ex Aceto expressum & bene compressum conspergatur, & vulneribus

102) Pallida labia haud incerto notant, sanguinis in vasa minima impetum esse imminutum, imminutam ideoque morbi vim.

103) cfr. WIEUSSEUX, l. c. p. 177.

bus superimponatur. Imponenda insuper sunt alia lintea carpta & Emplastro Adhæsivo continenda. Utrum respondeat, nec ne, experientia nos non docuit. ANTON WHETE 104) proponit, ut acus altero vulneris labio immittatur, appareatque per alterum, totum eo modo vulnus permeet; ut filo cerato ambæ acus extremitates simul subligentur, quo vulneris labia invicem arcte comprimantur; ut globulis cereis acus extremitates obducantur, ne pungendo lædant. Cum proximo sole acus ut retrahatur, hortatur, perhibetque nullo non tempore sanguinem ita stitisse. Non dubito. At ut est ejusmodi methodus cruenta nimis & acerba, ita neque necessaria fere est. Equidem semper, ubi necesse erat, sanguinem sistere facile potui, eo solum modo, ut labia vulneris digito indice & pollice prehenderim, leniterque ad se invicem compresserim, donec in vulnere sanguis in coagulum abierit. Concedo quidem, non omnino sine incommodo medici & molestia methodum esse, quippe interdum dimidiam horam, & quod excurrit, durat, priusquam respondet. At, qui ægrotantibus bene consulere optat medicus, neque molestias neque curat labores.

Quod si non ad manus sunt, aut non possunt Hirudines cito adesse, ne aureum elabatur tempus, spesque salutis cum eo effugiat, præcipiunt GHISI, WAHLBOM, CRAWFORD, cæteri, ut cutis in colli anteriori parte scalpello bene concidatur, quo sanguis sponte profluat. Neque est spernendum. Magis tamen juvat collo admove-
re cucurbitulas, quippe per eas elicitur melius & detrahitur sanguis.

Sed

104) Videtis GRÆFE u. von WALTHER, Journal für die Chirurgie und Augenheilkunde. Erst. B. pag. 185 sqq.